



या अंकात काय दडलंय... ?

- मतिमंदत्व आणि लैंगिकता
मतिमंद मुला-मुलींचे लैंगिक आरोग्य- डॉ. उज्वल नेने
- प्रेरणादायी कहाणी
देणे समाजाचे- वीणा गोखले
- 'स्वीकार आधार गट डायरी'
आधार देऊया... आधार घेऊया- सुषमा खराडे
- आपले अनुभव
सर्वसमावेशक शिक्षण : आमचा अनुभव-
शुभदा धालेवाडीकर
- कार्यकर्त्यांच्या नजरेतून
योग्य संवादाची गरज - सुप्रभा सावंत
- माहितीच्या जगात
सेक्स, सेफ अँड फन: सपोर्ट पर्सन्स गाईड

हितगुज

मतिमंदत्व आणि लैंगिकतेच्या विविध पैलूंचे...

अंक सहावा
ऑक्टोबर - नोव्हेंबर २०१८

संपादकीय

प्रिय पालक, शिक्षक आणि कार्यकर्ते,

सर्वांना मनःपूर्वक नमस्कार! दिपोत्सवांचा सण दीपावली! लखलखत्या पणत्यांचा प्रकाश अंधाराला दूर करून आसमंत उजळून टाकतो. सग्या- सोयऱ्यांच्या भेटीगाठी, गप्पा आणि दिवाळीचा फराळ.. मस्त मौज-मजा.. असंच मनाला आनंद आणि उभारी देणारं उत्सवांचं वातावरण सर्वांनीच अनुभवलं. असे क्षण जे मनाला आनंद, उर्जा देतात आणि आयुष्यातील नकारात्मकता, चिंता दूर करण्यासाठी प्रेरणा देतात ते प्रत्येकाच्या आयुष्यात सदैव येत राहोत ही सदिच्छा!

'हितगुज' चा सहावा अंक प्रकाशित करत आहोत... या अंकात 'मतिमंद मुला-मुलींचे लैंगिक आरोग्य' या महत्वाच्या मुद्द्यावर प्रकाश टाकणारा डॉ. उज्वल नेने यांचा लेख देत आहोत. हा लेख आपल्याला दोन भागांमध्ये वाचण्यासाठी मिळणार आहे. संघर्ष हा प्रत्येकाला करावा लागतोच आणि त्यातूनच खरंतर खूपकाही शिकवण मिळत जाते. परंतु एखाद्या व्यक्तीच्या आयुष्यातील संघर्ष हा अनेकांसाठी खरंच प्रेरणा देणारा असतो हे वीणा गोखले यांच्या 'देणे समाजाचे' या प्रेरणादायी कहाणी मध्ये अनुभवायला मिळेल.

पिंपरी- चिंचवड हा पुणे शहरापासून जवळच असलेला परिसर आहे. या भागामध्ये देखील पालक आणि शिक्षकांसोबत आम्ही संवाद साधण्यास सुरुवात केली असून पालकांसोबत झालेली चर्चा 'स्वीकार आधार गट' डायरीच्या माध्यमातून तुमच्यापर्यंत पोहचवत आहोत.

मतिमंद मुलांच्या गरजा आणि योग्य संवाद याविषयी साई संस्कार शाळेच्या सेक्रेटरी सुप्रभाताई सावंत यांनी मांडलेले त्यांचे मत 'कार्यकर्त्यांच्या नजरेतून' या सदरामध्ये देत आहोत. आपले अनुभव मध्ये सर्वसमावेशक शिक्षण याविषयी शुभदा धालेवाडीकर यांनी त्यांचा अनुभव मांडला आहे. साई संस्कार शाळेतील निशा चिंतले या विद्यार्थिनीसोबत मारलेल्या गप्पा आणि तिच्या आवडीनिवडी याविषयीचा छोटासा लेखही आहे.

माहितीच्या जगात सेक्स, सेफ, अँड फन- सपोर्ट पर्सन्स गाईड या संसाधनाविषयी माहिती घेऊयात. हे पुस्तक ऑस्ट्रेलियामध्ये बनले असून ते बौद्धिक अक्षमता असलेल्या मुलांच्या लैंगिकता शिक्षणावर आधारित आहे.

वाचकहो, या अंकातील तुम्हाला आवडलेल्या/ न आवडलेल्या गोष्टी, तुमचे मत, प्रतिक्रिया आम्हाला ई-मेल, मेसेज किंवा फोनच्या माध्यमातून अवश्य कळवा.

आम्ही तुमच्या प्रतिसादाची वाट पाहतोय!

आपले
सुषमा, अच्युत
आणि तथापि टीम

लैंगिकतेवर बोलू काही!



चित्र : सुषमा दुर्वे

अवंतीची आई खूपच काळजीत दिसत होती. अवंती आता चौदा वर्षांची झाली होती. मागील वर्षापासून तिची मासिक पाळी देखील चालू झाली होती. परंतू अवंतीला अजून कशाचेच नीट भान आले नव्हते. आठ नऊ वर्षांच्या मुलीसारखाच अल्लडपणा अजून गेला नव्हता. अवंती पटकन कोणाच्याही जवळ जाऊन बसायची. अनोळखी माणसांकडे पाहून हसायची. मुलांशी खेळायचा हट्ट करायची. आत्तापर्यंत चालणाऱ्या या सर्व गोष्टींना आपली आई अचानक नाही का म्हणते, हे अवंतीला कळत नव्हतं. त्यामुळे ती जास्तच हट्टीपणा करत होती. यात खरंतर अवंतीची काहीच चूक नव्हती. तिच्या आईलाही हे कळत होतं पण यावर काय उपाय करायचा ते मात्र तिला समजत नव्हतं. अवंती इतर चार चौघी मुलींसारखी नव्हतीच मुळी. तिला बालवयापासून आलेलं मतिमंदत्व, हे तिच्या अशा वागण्यामागचं कारण होतं. त्यामुळे आता अवंतीला योग्य सामाजिक कौशल्ये कशी शिकवायची, हा प्रश्न तिच्या आईसमोर उभा होता.

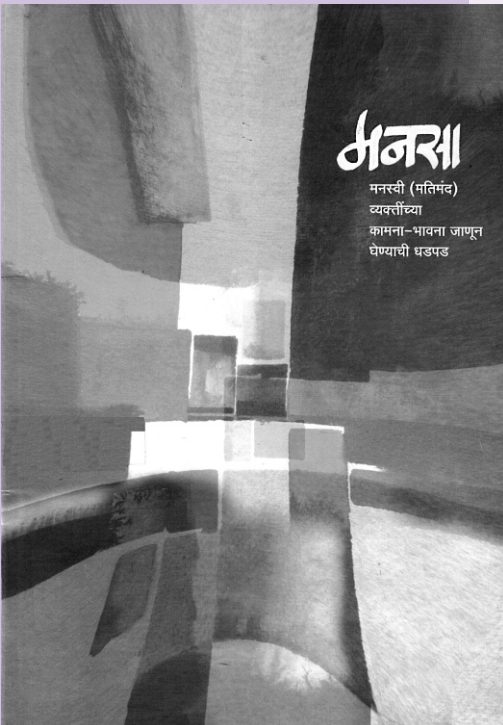
मतिमंद मुलाचे लहानपण तसं पाहिलं तर कधी संपतचं नाही. जे जरी खरं असलं तरी बुद्धीने बाल असूनही निसर्ग मात्र न विसरता योग्य वेळ येताच या मुलांनासुद्धा इतरांप्रमाणे मोठं करून टाकतो. मुलांचे शारीरिक वाढीचे टप्पे व त्यानुसार होणारे शरीरधर्म नियमितपणे चालू होतात. मग पालकांसमोर या मुलांच्या लैंगिक आणि प्रजनन आरोग्याची काळजी कशी घ्यायची हा प्रश्न अचानकपणे उभा राहतो. एकीकडे लहान मुलांप्रमाणे मनाचे आणि बुद्धीचे व्यवहार तर दुसरीकडे तारुण्यात पदार्पण करत असताना शरीरात होणारे बदल व त्याचे शरीरधर्म अशी तारेवरची कसरत चालू होते.

मतिमंद मुला-मुलींच्या लैंगिक आणि प्रजनन आरोग्याच्या समस्या हा विषय खूप महत्वाचा असला तरी तो अजून दुर्लक्षितचं राहिला आहे. मुळातचं लैंगिकता या विषयाबाबत जनमानसात लज्जा, घृणा, अपराधीपणा यांसारख्या संमिश्र भावना फार मोठ्या प्रमाणात आहेत. आपल्या सांस्कृतिक पार्श्वभूमीचा विचार केला तर लैंगिकता अथवा लैंगिक आरोग्य याबाबत उघड चर्चा अथवा बोलणे तर सोडाच पण नुसता विचार करण्यातला मोकळेपणासुद्धा सर्वसामान्य माणसांत आढळत नाही. याबाबतची चर्चा करणे हे सर्वथा गैर आणि अनैतिक आहे, ते समाजाला न पटणारे आहे अशीच आपल्या मनाची धाटणी गेल्या कित्येक पिढ्यांपासून झालेली आहे. त्यामुळे लैंगिक समस्या, त्यांचे निराकरण या गोष्टी खूपच दूर राहतात. याचा परिणाम असा होतो की, काही वेळा त्या फार जटील होऊन बसतात.

या लेखात आपण मतिमंद मुलांच्या लैंगिक आरोग्याबाबत थोडा विचार करणार आहोत. त्यामुळे मला असं वाटतं की आधी मतिमंदत्व म्हणजे काय? याबाबत यथोचित खुलासा होणं महत्वाचं आहे. त्याचं कारण असं की मनोविकार आणि मतिमंदत्व या दोन प्रकारांबाबत अनेकदा गळत केली जाते. कारण या दोन्ही बाबतची बिनचूक माहिती लोकांना नसते. शिवाय मानसिक रोग असोत वा मतिमंदत्व या दोन्हींकडे एकूणातच काहीशा नकारात्मक दृष्टीने पहिले जाते हे एक कटू सत्य आहे.

मतिमंदत्व याचा अर्थ बुद्धीची वाढ ही शरीराच्या तुलनेने कमी झालेली असणे. सर्वसामान्यतः बुद्धीचा विकास किंवा वाढ ही वयाच्या अठराव्या वर्षापर्यंत शरीराच्या वाढीला समांतररित्या होते असे शास्त्रीयदृष्ट्या गृहीत धरले जाते. मतिमंदत्वामध्ये शरीराच्या वाढीच्या मानाने बुद्धीची वाढ हळू होते व अठराव्या वर्षानंतर ही वाढ होण्याचे थांबते. म्हणजे शारीरिक वयामध्ये व मानसिक वयामध्ये तफावत असते. त्यांचे शरीराचे वय निसर्गचक्रानुसार असते पण मानसिक वय मात्र जेवढे वाढलेले असेल तेवढेच राहते. जेवढी ही तफावत जास्त तेवढं मतिमंदत्व अधिक. म्हणजेच या मुलांच्या बुद्धीची पातळी कधी पाच, सात अथवा दहा, बारा वर्षे अशी कोणतीही असू शकते व या मानसिक वयाच्या पातळीनुसार मुलाचे वागणे असते. शरीराच्या दृष्टीने संपूर्ण वाढ झालेल्या मतिमंद व्यक्तीचे मानसिक किंवा बौद्धिक वय समजा नऊ वा दहा असेल तर ती नऊ वा दहा वर्षांच्या मुलांप्रमाणे अल्लडपणा करेल हे वेगळे सांगायला नको. त्यामुळे मतिमंद मुलांच्या वागण्यामागे त्यांचे बौद्धिक वय काय आहे ते लक्षात घेणे जरूरीचे असते. ते एकदा आपल्याला समजले की त्यांची हाताळणी सुलभ होते.

अगदी लहानपणापासूनच मतिमंद मुलांबाबत काही गोष्टी पालकांनी करणे जरूरीचे असते. आपली मुलगी अथवा मुलगा मोठा झाल्यावर चारचौघात गेल्यावर त्याने अथवा तिने कसे वागणे अपेक्षित आहे त्या प्रकारचे संस्कार मुलांवर अगदी बालवयापासून व्हायला हवेत. म्हणजे नंतरचे अनेक प्रश्न उपस्थितच होणार नाहीत. लेखाच्या सुरुवातीला उल्लेख केलेल्या अवंतीच्या आईचे नेमके हेच चुकले होते. वास्तविक पाहता ही मुलं लहान असताना खूप दीर्घकाळ परावलंबी असतात. त्यामुळे या मुलांना वाढविताना त्यांच्या पालकांना रोजच्या जीवनातच अनेक अडचणींना सामोरं जावं लागतं. त्यातून त्यांच्या शिक्षणातले प्रश्नही याच वयात पालकांना सोडवावे लागतात. शिवाय हा ताण अनेक वर्षांचा असतो. हे सर्व करता करता या मुलांच्या भावी आयुष्यात लैंगिक आणि प्रजनन आरोग्याच्या संदर्भातील येऊ घातलेले प्रश्न पालकांना तेव्हा जाणवतचं नाहीत. जेव्हा ते



मनसा

मनस्वी (मतिमंद)
व्यक्तींच्या
कामना-भावना जाणून
घेण्याची धडपड

उद्भवतात तेव्हा ते सोडविण्यासाठी वेळ आणि शक्ती दोन्ही कमी पडतात.

मतिमंद मुलांपेक्षा मतिमंद मुलींच्या पालकांना जरा जास्तच चिंता वाटते. अर्थात ते स्वाभाविकच आहे. कारण त्यांना अशा मुलींना खूप काळजीपूर्वक सांभाळावे लागते. त्यांची ही काळजी मुलगी वयात आली म्हणजेच तिला मासिक पाळी यायला लागली की सुरु होते. पाळी येण्याचे वय म्हणजे बारा ते तेरा वर्षांचे. त्यामुळे मासिक पाळीत घेण्याची काळजी व शारीरिक स्वच्छता या गोष्टी खूप महत्वाच्या असतात. सर्वसामान्य बुद्धीच्या मुलीला अगदी ऐनवेळी या गोष्टी समजावून सांगितल्या तरी त्या ती पटकन आत्मसात करू शकते. पण मतिमंद मुलीची शिकण्याची गती संथ असल्याने तिला या गोष्टी पटकन उमजत नाहीत. म्हणून तिची फार आधीपासून या बाबतची पूर्वतयारी करून घेणं आवश्यक असतं. याकरिता मुलीच्या आईने मासिकपाळी म्हणजे काय याबाबत तसचं त्याकाळात स्वच्छता कशी करावी, कसं बसावं, वागावं याची नीट कल्पना मुलीला देणं तसंच याचा सराव करून घेणं या गोष्टी हितावह ठरतात. ही जबाबदारी आईला बऱ्याच आधीपासून खूप काळजीपूर्वकरितेने पार पाडावी लागते. यापेक्षा महत्वाचे म्हणजे स्वतःला कसे सांभाळायचे हे तिला आधीपासूनच

शिकवायला हवं. त्याबद्दलचे व्यवस्थित प्रशिक्षण तिला घरातूनच मिळायला हवं. सर्वात महत्वाचे म्हणजे समाजात वावरत असताना विरुध्दलिंगी व्यक्तिंशी म्हणजेच पुरुषांशी कसं वागावे, त्यांच्या कितपत जवळ जावं याबद्दलचे काही नियम अगदी लहान असल्यापासूनच वयाच्या पाचव्या सातव्या वर्षापासूनच शिकवावेत व अमलातही आणावेत. मुलगी वयात आल्यानंतर अचानक या गोष्टी सांगायला सुरुवात केली तर ते फार कठीण पडतं.

मुलांना या गोष्टी शिकवणे पालकांना काहीशी कठीण वाटणारी गोष्ट आहे. याकरिता खालील पायऱ्या अनुसरता येतील.

- * सर्वप्रथम हे आपण लक्षात ठेवायचे की या मुलांची शिकण्याची गती हळू असते. त्याचप्रमाणे प्रत्येक मुलाची आकलनशक्ती भिन्न असते. एखादी नवीन गोष्ट शिकवताना अत्यंत शांतपणे, सातत्याने, त्याची समजशक्ती लक्षात घेऊन पायरी पायरीने आपण पुढे जायला हवं.
- * मुलांच्या शरीरात आता हळूहळू कोणते बदल होणार आहेत हे सांगायला हवं. प्रथम बाह्य बदलांबाबत सांगावं. त्यानंतर प्रजनन संस्थेच्या कार्याबाबत माहिती द्यावी.

* पाळी आली हे कसं ओळखायचं, त्यासाठी कसं लक्ष ठेवायचं हे समजून द्यावं. आईला त्याबाबत लगेचच तिने सांगायला हवं हे पण तिला सांगून ठेवायला पाहिजे.

* सॅनिटरी पॅड्स कशी वापरायची अथवा त्यावेळी कपड्यांची स्वच्छता कशी ठेवायची हे तिला खूप आधीपासून समजावून सांगायला हवं. त्याचा आधीपासूनच सराव करून घ्यायला हवा. पॅड्स संपण्यापूर्वीच ती आणून ठेवायला लागतात हे पण तिला माहित करून द्यावं.

* वैयक्तिक स्वच्छता कशी पाळायची, पॅड्स नष्ट करताना कोणती काळजी घ्यायची ते तिला सांगायला हवं. त्याचाही सराव करून घ्यायला हवा. सरते शेवटी पाळी येणे ही काही घाण गोष्टी नाही अथवा तो काही आजार नाही हे तिला समजावून सांगायला हवं. मोठं होण्याचाच तो एक भाग आहे हे तिला समजावून सांगावं.

क्रमशः
(उर्वरित भाग पुढील अंकात)
(मनश्री प्रकाशन तर्फे प्रकाशित 'मनसा'
या पुस्तकातून साभार!)

माझी दैनंदिनी

विद्यार्थिनी - निशा चिंतळे, साई संस्कार शाळा



विशेष मुलांकडे सहानुभूतीने न पाहता त्यांच्या पाठीशी उभे राहून त्यांच्यात आत्मविश्वास निर्माण केला तर त्यांच्यामध्ये असणाऱ्या गुण- कौशल्यांना देखील वाव मिळतो. तशी संधी आणि विश्वास समाजाने देणं मात्र गरजेचं आहे. निशा चिंतळे सौम्य मतिमंदत्व असलेली मुलगी. शाळेमध्ये मदतनीस म्हणून काम करण्याची शाळा तिला संधी देत आहे. निशा देखील मनापासून सांगितलेल्या कामांमध्ये सहभागी होत असते. बोलक्या स्वभावाची निशा माझ्याशी गप्पा मारत होती तेव्हा तिच्याबद्दल अधिक जाणून घेण्याची माझी उत्सुकता मात्र वाढत होती. निशाबद्दल, तिच्या आवडीनिवडींबद्दल तिच्याच शब्दांत जाणून घेऊयात...

“माझं नाव निशा. माझ्या घरी आई आणि मी आहे. शाळेमध्ये मी बसनेच येते पण आईला कधी बरं नसलं तर मी तिला स्कूटीवरून दवाखान्यात घेऊन जाते. मला व्हॉलीबॉल खेळायला खूप आवडतं आणि या खेळासाठी अमेरिकेला सुद्धा मी जाऊन आले. महाराष्ट्रात तिसरा क्रमांक आणि जिल्हा पातळीवर बक्षिसही मिळाली आहेत मला. मला स्वयंपाक करायला आवडते. भाजी पोळी खायला आवडत आणि पाव भाजी माझी फेवरेट आहे. मला वेळेत काम करायला, शाळेतील मुलांची काळजी घ्यायला, शाळेत आल्यावर शिवणकाम, रुमाल आणि पर्ससाठी लागणारे कटिंगस बनवायला आवडतं. फोटो काढायला, शाळेत यायला, नटायला आणि दुसऱ्यांवर ओरडायला मला आवडतं. माझे मित्र-मैत्रिणी आणि सावंत ताईंच बोलणं मला खूप आवडतं. वेगवेगळ्या कार्यक्रमांमध्ये सहभागी झालं की खूप आनंद होतो मला.”

संकटं ही संधी मानून 'देणे समाजाचे' पार पाडले...



लहान-मोठी संकटं आणि अडचणी सगळ्यांच्या आयुष्यात येतात. अडचणी आल्या की हातपाय गाळणं, खचून जाणं ही स्वाभाविक प्रतिक्रिया असते. पण संकटांना संधी मानून मार्ग काढणाऱ्या आणि स्वतःबरोबर इतरांच्या उद्धारासाठी प्रयत्न करणाऱ्यांमध्ये आवर्जून घ्यावं असं नाव म्हणजे पुण्याच्या वीणा गोखले. 'देणे समाजाचे' नावाच्या आगळ्यावेगळ्या प्रदर्शनातून गेली चौदा वर्ष वीणा गोखले समाजातल्या दातृत्व लाभलेल्या मंडळींना गरजू मंडळींपर्यंत पोहोचवण्याचं मोठं काम करत आहेत. वैयक्तिक जगण्यातला संघर्ष पेलत असतानाच मनात आणलं तर काय उंचीचं काम उभं करता येणं शक्य आहे याचा चालताबोलता, सकारात्मक वस्तुपाठ म्हणजे वीणा गोखले असं म्हटलं तर ती अतिशयोक्ती ठरू नये.

समाजात गरजवंत जसे आहेत तसे दानशूरही आहेत. या दोघांना एकत्र करत गेल्या चौदा वर्षांत कोटयवधी रुपये समाजोपयोगी कामासाठी मिळवून देणाऱ्या वीणा गोखले 'गिरीसहल' च्या माध्यमातून कलात्मक पर्यटन घडवत वेगळं करिअरही करत आहेत, हे करत असताना पतीचा मृत्यू त्यांना रोखू शकला नाही की मुलीचा मृत्यू. भावनेपेक्षा कर्तव्य मोठं ठरवणाऱ्या वीणा गोखलेविषयी..

वीणा गोखले सांगतात, संगीत, कला, प्रवास अशा अनेक गोष्टींवर मनापासून प्रेम करणाऱ्या हौशी दिलीपशी लग्न झाल्यानंतर पहिली पाच वर्ष माझं आयुष्य कुठल्याही सर्वसामान्य लग्न झालेल्या तरुण मुलीचं असतं तसं होतं. भरपूर प्रवास करणं, उत्तम संगीत ऐकणं, चांगल्या कार्यक्रमांना हजेरी लावणं असा सुखाचा संसार होता. सोबतीला आमच्या भटकंतीच्या आवडीला साजेसा ट्रॅव्हल बिझनेसही आम्ही सुरू केला होता. कोकण या त्या काळात तुलनेने अनवट असलेल्या जागी शहरातील पर्यटकांच्या सहली नेणं, त्या सहलींमध्ये संगीत, नृत्य, वादन क्षेत्रांतल्या कलाकारांना सहभागी करून घेण्यातून आमच्या पर्यटकांना सहलीचाच एक वेगळा अनुभव देण्याचा प्रयोग आम्ही सर्वात आधी केला आणि तो यशस्वीही झाला. यथावकाश म्हणजे माझ्या वयाच्या तिशीत आमच्या जुळ्या मुलींचा, सावनी आणि पूर्वीचा जन्म झाला. कुटुंब परिपूर्ण झालं असं वाटत असतानाच पूर्वीला मेनिंजायटीसचं निदान झालं, पुढे ती मतिमंद असल्याचं डॉक्टरांनी सांगितलं आणि संपूर्ण जागेवर असलेलं, फीट्स येणारं हे बाळ कसं सांभाळायचं या विचारांनी मी अस्वस्थ झाले.

एका बाजूला तिला सांभाळणं आणि दुसऱ्या बाजूला सावनीसारख्या अत्यंत हुशार मुलीला वाढवणं अशी दुहेरी जबाबदारी पडल्यामुळे मी गांगरले होते, पण त्या परिस्थितीत दिलीपचं बरोबर असणं हा मोठा आधार होता. पूर्वीसारखी मुलं ज्या समाजसेवी संस्थांमध्ये सांभाळली जातात त्या संस्थांमधून काही मार्गदर्शन झालं तर पहावं म्हणून त्या काळात आम्ही काही संस्थांना भेटी दिल्या. त्या भेटींमधून किती उत्तम काम वेगवेगळ्या स्तरांमध्ये सुरू आहे ते पाहून आम्ही चकित झालो. हे काम लोकांसमोर यायला हवं असं मनापासून वाटलं; पण काय आणि कसं या विचारात बराच काळ गेला. त्यावरचं उत्तर दिलीपने शोधलं. घरगुती वस्तूंच्या प्रदर्शनासाठी गेलो असताना दिलीपने समाजासाठी काम करणाऱ्या संस्थांचं काम प्रदर्शन रूपात लोकांसमोर आणायची कल्पना मांडली आणि माझ्या स्वभावावरहुकूम मी त्याला विरोधच केला. तेव्हा शांतपणे विचार कर या दिलीपच्या शब्दांनी मी खरंच विचारात पडले. समाजातल्या दुर्लक्षित घटकांसाठी चांगलं काम करणाऱ्या संस्था आहेत. समाजात सुरू

असलेल्या चांगल्या कामाला सढळ हस्ते मदत करण्याची तयारी असलेले लोकही आहेत, पण हे दोन्ही घटक समोरासमोर येत नाहीत ही मुख्य अडचण हेरून दिलीपने सुचवलेल्या पर्यायावर आम्ही काम सुरू केलं. २००५ मध्ये 'देणे समाजाचे' या नावासह पहिलं प्रदर्शन आम्ही भरवलं. आमचे निकष ठरले होते- कुठल्याही संस्थेला पैसे घेऊन स्टॉल घायचा नाही. संस्थेचं काम प्रत्यक्ष पाहून ते जोखून मगच तिला प्रदर्शनात प्रवेश घायचा आणि प्रदर्शनाच्या ठिकाणी कसलीही खरेदी विक्री करायची नाही. त्यामुळे खरोखरच विधायक काम करणाऱ्या १५० संस्था आतापर्यंत प्रदर्शनातून लोकांसमोर आल्या. मिळालेला प्रतिसाद भारावून टाकणारा होता.

२००८ मध्ये प्रदर्शन अवघ्या पंधरा दिवसांवर आलेलं असताना मला सगळ्यात मोठा धक्का बसला. दिलीप एकाएकी हे जग सोडून गेला. त्याच्या शिवाय हे प्रदर्शन पुढे नेणं ही कल्पनाही शक्य नसताना केवळ हा उपक्रम बंद पडू नये यासाठी मी कुटून आणि कसा धीर गोळा केला हे आता माझं मलाही समजत नाही. त्याच्या जाण्यानंतर अनेक जवळच्या नातेवाईकांनी पाठ फिरवली. प्रदर्शनाला केलेली आर्थिक मदत अचानक काढून घेतली. संकटांची मालिका समोर उभी राहिली; पण हे संकट ही संधी मानून 'देणे समाजाचे' पार पडलं.

खरे प्रश्न इथून पुढेच होते. दिलीप असताना घर चालवण्यासाठी पैसे मिळवायची वेळच माझ्यावर आली नव्हती. इथून पुढे संसार, सावनीचं शिक्षण, पूर्वीसारख्या अंधरुणाला खिळलेल्या मुलीचे औषधोपचार बघणं हे सगळं मला एकटीला पेलायचं होतं. काही काळ नोकरी केली, पण नोकरी करण्याचा माझा स्वभाव नव्हता. शेवटी 'गिरीसागर' च्या निमित्ताने गाठीशी असलेला टूर्सचा व्यवसाय नव्या जोमाने सुरू करायचा निर्णय मी घेतला. दिलीप गेल्यानंतरची पहिली सहल मी घेऊन निघणार आणि दोन दिवस आधी पूर्वी हे जग सोडून गेली. हा आघात मोठा होता, पण दुःख कुरवाळत बसण्याएवढा वेळ हाताशी नव्हता. त्या परिस्थितीत मी ती सहल पूर्ण केली. परत आल्यावर पुन्हा जोमाने कामाला लागले. तोपर्यंत आम्ही केवळ कोकण आणि उर्वरित महाराष्ट्रात सहली नेत होतो, पण जगण्यासाठी पैसे मिळवायचे तर पसारा वाढवणं

भाग होतं. माझे पर्यटक माझ्याबरोबर उभे राहिले आणि मी श्रीलंका, मॉरिशस अशा ठिकाणी सहली न्यायला सुरुवात केली. दूर कंपन्या आणि परदेशातल्या सहली ही आता कितीही नॉर्मल गोष्ट असली तरी तेव्हा ते नवीन होतं. सहसा पर्यटक दूर लीडरचं बोट धरून सहल करतात, मी माझा पहिला परदेश प्रवास माझ्या पर्यटकांचं बोट धरून केला. त्या एका यशस्वी सहलीने माझा आत्मविश्वास वाढवला. त्यानंतर मी आजपर्यंत व्यावसायिक आणि सामाजिक कामात मागे वळून पाहिलं नाही.

‘देणे समाजाचे’ या प्रदर्शनाने मला विश्वास दिला, माणसं जोडून दिली. मी प्रदर्शनासाठी निवडलेली संस्था कधीच वावगं काम करत नसणार या एका विश्वासातून लोकांनी संस्थांना कोटयवधी रुपयांची मदत केली. कुणी फ्रीज, कुणी वॉशिंग मशिन, कुणी

अन्नधान्य असा जमेल तसा मदतीचा हात देऊ केला. अनेक सधन नागरिकांनी चक्र आपल्या वृद्धापकाळामध्ये लाखो रुपयांची रक्कम डिपॉजिट करून त्यातून मिळणारं व्याज थेट संस्थांच्या खात्यात जमा होईल याची तरतूद केली. दर महिन्याला संस्थांना भरभक्कम आर्थिक मदत करणारे अनेक दाते आहेत. कॉलेजमध्ये जाणारा एखादा तरुण मुलगा चालत जातो आणि बसच्या तिकिटाचे तीस रुपये संस्थेला मदत म्हणून देतो, सावनीची मैत्रीण एक महिना ब्युटी पार्लरमध्ये जाणार नाही असं ठरवून पार्लरवर खर्च होणारे आठशे रुपये समाजासाठी देते तेव्हा मला ती मोठी गोष्ट वाटते. घरकाम करणाऱ्या एका स्त्रीने आपल्या पगारातले पाचशे रुपये माझ्या कामाला मदत म्हणून देणं ही भावना लाखमोलाची आहे. सोलापूरच्या एका सधन व्यक्तीने त्यांच्या एकसष्टीनिमित्त एकसष्ट

संस्थांना मदत करण्याचा निर्णय घेतला आणि त्या एकसष्ट संस्था ठरवण्याचं स्वातंत्र्य मला दिलं. हा विश्वास ही माझी सर्वात मोठी कमाई असं मी मानते.

प्रत्येक स्त्रीकडे सगळ्यात कठीण परिस्थितीला तोंड देऊन स्वतःचं भविष्य घडवण्याची ताकद असते. पण अनेकदा नवरा, भाऊ, वडील असे भरभक्कम पुरुष अवतीभवती असल्यामुळे त्या स्वतःची कुवत आजमावायलाच जात नाहीत, असं माझं निरीक्षण आहे. हे बदलायला हवं. त्यासाठी संकटं येण्याची वाट बघत बसू नका, उंबरा ओलांडा आणि प्रतिकूल परिस्थितीतले लोक कसे जगतात बघा, आपली दुःख आणि अडचणी त्यांच्या डोंगराएवढ्या अडचणीकडे बघता ती छोटी वाटायला लागतील, हे नक्की.

(लोकसत्ता मधून साभार)

chaturangexpressindia.com

‘स्वीकार आधार गट’ डायरी

आधार देऊया... आधार घेऊया...

- सुषमा खराडे

‘स्वीकार आधार गट’ ही पालकांसाठी अशी स्पेस निर्माण झाली आहे की याठिकाणी पालकांशी ‘मतिमंदत्व आणि लैंगिकता’ तसेच ‘विशेष पालकत्व आणि मानसिक ताण- तणाव’ या महत्वाच्या मुद्यांवर संवाद साधला जातोय, विशेष म्हणजे अनुभवांची देवाण- घेवाण होत असते आणि पालक मोकळेपणाने आपली मतंही मांडत आहेत. गेली दोन वर्षे गटाचे कार्य व्यवस्थितपणे सुरु असून पालकांचा सक्रीय सहभाग नेहमीच राहिला आहे. पिंपरी- चिंचवड भागामध्ये देखील या मुद्यांना घेऊ पालक, शिक्षक यांच्यासोबत संवाद साधने गरजेचे आहे असे एकूणच कामाच्या अनुभवांतून लक्षात आले. अशा जाणिवेतूनच या भागातील शाळांसोबत संपर्क करून, त्यांच्या सहकार्याने कामाला सुरुवात झाली. चिंचवड मधील ‘साई संस्कार’ या शाळेमध्ये आम्ही पालकांसोबत संवाद साधला. हा संवाद आणि नवीन अनुभव तुमच्यापर्यंत पोहचवत आहोत.

आपलं विशेष मुल वयात येतं तेव्हा त्याच्या/ तिच्यामध्ये होणारे शारीरिक बदल तुम्ही कशा प्रकारे हाताळता? हा प्रश्न घेऊन खरं तर पालकांसोबत संवाद सुरु झाला. आई पालकांबरोबरच वडील पालकही मिटिंग साठी उपस्थित होते. सुरुवातीला कसे बोलावे अशा संभ्रमात पालक होते. वेगवेगळे गट करून पालकांमध्ये चर्चा घडवून आणल्यानंतर काही मुद्दे समोर आले. आपल्या पाल्याविषयी असलेले प्रश्न, काळजी व त्यांना असणाऱ्या समस्या त्यांनी सांगितल्या. यानंतर पालक मोकळेपणाने बोलायला लागले. विशेष मुलाचे संगोपन करणे ही पालकांसाठी तारेवरची कसरतच असते. यातही मूल वयात यायला लागलं की हा प्रवास अधिकच खडतर होत जातो.

मासिक पाळी, हस्तमैथुन, मुलांच्या भावनांतील चढ- उतार त्यातील तीव्रता, लैंगिक कृती, आकर्षण, सुरक्षितता अशा प्रश्नांविषयी माहिती मिळावी तसेच एकमेकांना कशाप्रकारे मदत करता येईल याचे मार्गदर्शन मिळावे असे पालकांनी सांगितले. प्रत्येक गोष्टीसाठी पुणे शहरामध्ये येणे पालकांना येणे शक्य नाही त्यामुळे अशा प्रकारचे कार्यक्रम याठिकाणी व्हावेत अशी त्यांनी इच्छा व्यक्त केली.

म्हणूनच लैंगिकतेवरील संवाद महत्वाचा आहे, जेणेकरून एकमेकांच्या अनुभवांतून काही मार्ग/ नवीन कल्पना मिळू शकतात, माहितीची देवाण- घेवाण होते आणि मनावरील ओझं कमी होण्यास मदत होते. यामध्ये शाळेची भूमिकाही महत्वाची आहे. सावंत ताई आणि पाटील सर यांच्या सहकार्यामुळे खूपच मदत झाली. या भागातही पालकांचा ‘सपोर्ट ग्रुप’ बनवून अधिकाधिक पालकांसोबत जोडण्याचा प्रयत्न चालूच असणार आहे.





१९९९ साली माझ्या पतीचे इंग्लंडला तीन वर्षांसाठी पोस्टिंग झाले. सई, माझी मुलगी, तेव्हा १० वर्षांची होती व मुंबईतील एका चांगल्या विशेष मुलांच्या मध्यवर्ती पातळीला शिकत होती. सईशी वारंवार बोलून इंग्लंडला जाण्यासाठी तिच्या मनाची आम्ही तयारी करत होतो. परंतु तिच्या शाळेविषयीच्या प्रश्नांना आमच्याकडे त्यावेळी समाधानकारक उत्तरे नव्हती. पण पुढे जे काही घडत गेले ते आम्हा तिघांसाठी खूप अनोखा आणि अंतर्मुख करणारा अनुभव होता.

सर्वसमावेशक शिक्षण पद्धती ज्यात वेगवेगळ्या बौद्धिक पातळी असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी त्यांच्या क्षमतांनुसार शिक्षणाची सोय केलेली असते. ज्याप्रमाणे पाश्चात्य देश अशा प्रकारच्या शिक्षण पद्धती राबवत आहेत असाच प्रयत्न आपल्या देशामध्ये होण्याची गरज आहे असे वाटते. कारण सामान्य मुलांच्या शैक्षणिक प्रगतीसाठी जितके प्रयत्न केले जातात तितकेच प्रयत्न 'विशेष गरजा' असणाऱ्या मुलांच्या दृष्टीकोनातून होताना दिसत नाही.

आजही आपला समाज विशेष गरजा असणाऱ्या व्यक्तींना सहजतेने स्वीकारताना दिसत नाही. त्यांच्या शाळा वेगळ्या, अभ्यासक्रम वेगळे, प्रत्येक गोष्टीत हा वेगळेपणा जाणवतो. ही मुलं जी 'विशेष' आणि 'सामान्य' अशा दोन वेगळ्या गटांमध्ये विभागली गेली आहेत त्यांना वाढत्या वयात एकमेकांमध्ये मिसळण्यासाठी पर्यायच नसतात. जेव्हा ही मुलं एकत्र येतात तेव्हा त्यांच्यात संवाद होऊ शकत नाही. हे वास्तविक पाहता सर्वच विद्यार्थ्यांना एकत्रच पण त्यांच्या - त्यांच्या बौद्धिक पातळीप्रमाणे शिकवण्याची व्यवस्था असावी असे वाटते. प्रत्येकाकडे काही ना काही ईश्वरी देणगी, कौशल्य असतात ज्याच्या उपयोगाने आपण हे जग सुंदर करायला थोडा तरी हातभार लावू शकतो. ही विशेष मुलेही या नियमाला अपवाद नाहीत. फक्त आपण ते जाणून घेतले पाहिजे.

इंग्लंडला पोचल्यानंतर तेथील एका शैक्षणिक सल्लागाराच्या सल्ल्यानुसार आम्ही रहात होतो त्या विभागाच्या शिक्षण अधिकाऱ्यांना पत्र लिहिले. त्यामध्ये आमच्या मुलीच्या संदर्भात आम्हाला मदत हवी आहे असे नमूद केले. पत्र पाठवल्यानंतर एकाच आठवड्यात बऱ्याच गोष्टी घडल्या. शिक्षण अधिकाऱ्यांकडून एकाची नेमणूक करण्यात आली. त्यांनी आम्हाला फोन करून आमची भेट घेण्याची वेळ घेतली व सई कोणत्या भाषेत संवाद साधते, तिच्या आव डी-निवडी काय आहेत हे जाणून घेतले. सईने कन्फट्रेबल असावे; म्हणून सईला आमच्या घरीच भेटेल असे त्यांनीच सुचवले. त्याप्रमाणे सईने आणि त्यांनी दोन दिवस एकत्र घालवले. त्यादरम्यान त्यांनी सईची शैक्षणिक पातळी जाणून घेतली. त्यानंतर सईची संपूर्ण वैद्यकीय तपासणी झाली व तीसुद्धा ताणविरहित आणि खेळीमेळीच्या वातावरणात. सईने एखाद्या टेस्ट ला सहकार्य दिले नाही तर शांतपणे तीच टेस्ट पुन्हा घेतली जायची. आम्हा दोघांकडूनही त्यांनी सई विषयीची अधिक माहिती जाणून घेतली.

ही सर्व प्रक्रिया पूर्ण झाल्यावर पंधरा दिवसांत 'स्टेटमेंट अ स्पेशल नीड्स या नावाखाली आम्हाला एक पत्र मिळाले. यामध्ये सईची शैक्षणिक पातळी व तिच्या विशेष गरजा नमूद केल्या होत्या. इथे विशेष गरज म्हणजे सामान्यच. म्हणजे सामान्य शाळेत सईला लागणारी शैक्षणिक मदत होय. सईला सामान्य मुलांच्या शाळेत घातले असता तिला जास्त फायदा होईल त्यामुळे आम्ही हा मार्ग स्वीकारावा, असा सल्ला आम्हाला दिला होता. आमच्यासाठी हा सुखद धक्का होता कारण भारतामध्ये आमचा तिला सामान्य शाळेमध्ये घालण्याचा प्रयत्न अयशस्वी झाला होता पण परदेशात का होईना ही संधी मिळाली होती. महत्वाचे म्हणजे या पत्रामुळे तिला कोणत्याही

शाळेत प्रवेश मिळणार होता व तिला पत्रात नमूद केलेली मदत पुरवणे त्या शाळेसाठी कायदेशीररीत्या बंधनकारक रहाणार होते. हे सर्व असले तरी मनात शंकेची पाल चुकचुकली होती की सईला हे दुहेरी आव्हान म्हणजे वेगळी संस्कृती आणि सामान्य शाळा हे झेपेल का? तरीपण शंका बाजूला सारून आम्ही याच मार्गाने जायचे ठरवले व तिला मॉयस्टन हाऊस स्कूल या खाजगी शाळेत दाखल केले. या शाळेमध्ये ३००/३५० मुले-मुली शिकत होती. प्रत्येक वर्ग हा १०/११ मुलांचाच असायचा. सर्व सोयींनी सज्ज अशी ही शाळा होती. शाळेचा सर्व दिनक्रम शिस्तबद्ध रीतीने पार पाडला जायचा. मला फक्त पहिल्याच दिवशी तिच्या वर्गापर्यंत जाण्याची परवानगी मिळाली. त्यानंतर तिच्या वर्ग शिक्षिकेने तिला शाळेच्या बसने पाठवून द्यावे अशी विनंती केली. स्टेटमेंट मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे सईसाठी शाळेने विशेष शिक्षिका नेमली होती. ह्या शिक्षिका सईला सर्व विषय सोपे करून शिकवायच्या. विशेषतः विज्ञान व गणित हे विषय. इतिहास भूगोलच्या पाठ्यपुस्तकातील धडे निवडून तेच ठराविक धडे तिला शिकवण्यासाठी दिले गेले. याबरोबर वेगवेगळ्या भेट ट्रिप्स व पिकनिक मध्येही सईला सामावून घेतले जायचे. तिच्या शिक्षिकेने व्यायामाचे नवीन प्रकार तिला शिकवले व पोहण्याच्या वर्गातही तिची प्रगती चांगली झाली. सुरुवातीला तिला भीती वाटायची; म्हणून संगीत लावून एकटीलाच शिकवण्यात आले. इतर मुले पोहायचे, तेव्हा तिला स्विमिंग ड्युटी म्हणजे तेथील उपकरणांची व्यवस्था करून नीट ठेवणे अशी देण्यात आली. जेणेकरून ती इतर मुलांना पोहताना पाहू शकेल. कुकिंग क्लास तिने खूपच मजेत केला. सुतार कामाच्या विषयातही तिची प्रगती समाधानकारक होती. याबरोबरच आमचे कुटुंब, घरी केले जाणारे जेवण, साजरे केले जाणारे सण, याविषयी त्यांनी आधीच जाणून घेतले होते. त्यामुळे दिवाळीच्या अथवा गुढी पाडव्याच्या शुभेच्छा सईला शाळेत मिळायच्या.

शाळेतील सर्व शिक्षकांची ओळख व्हावी म्हणून तिला 'रेजीस्टर ड्युटी' दिली होती. तसेच तिने इतर मुलांबरोबर लंच रूम मध्येच शाळेचे जेवण घ्यावे. असा त्यांचा आग्रह होता. तेथील शिक्षिकेच्या असे लक्षात आले की, जॅम सँडविच मिळाले नाहीत, तर सई उपाशी रहाते. म्हणून त्यांनी सँडविच राखून ठेवायला सुरवात केली. त्याचप्रमाणे एक दिवस तरी आम्ही तिला भात देऊ असे सांगितले. गंमतीची गोष्ट म्हणजे तेथील कूक ने माझ्याकडून चपाती करायला शिकण्याचा असफल प्रयत्नही केला. अशा प्रकारे त्यांनी सईला शालेय जीवनाच्या सर्व अंगात सामावून घेण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला. त्या शाळेतील शेवटच्या



तथापिने पिंपरी- चिंचवड भागामध्ये पालक, शिक्षकांसोबत शाळांच्या माध्यमातून संवाद सुरु केला आहे. 'साई संस्कार' शाळेच्या सावंत ताई यांच्याशी त्यांना या क्षेत्रातील असलेला कामाचा प्रदीर्घ अनुभव तसेच मतिमंद मुलांच्या गरजा, त्यांचे लैंगिक प्रश्न, आर्थिक पुनर्वसन या अनुषंगाने केलेली चर्चा आपणा समोर मांडत आहेत.

सावंत ताई या क्षेत्रामध्ये येणं हा तसा योगायोगच होता असं त्या म्हणाल्या. पण गेली कित्येक वर्षे शिक्षिका, मुख्याध्यापिका आणि आता सेक्रेटरी अशी जबाबदारी निभावताना, या मुलांसोबत केलेल्या आणि करत असलेल्या कामाचा आनंद आणि समाधान त्यांच्या चेहऱ्यावर दिसतं. कामयानी या विशेष मुलांच्या शाळेमध्ये त्यांचा ४० वर्षे कामाचा प्रदीर्घ अनुभव आहे. त्यांना राष्ट्रपती पुरस्कार देखील मिळाला आहे. सध्या 'साई संस्था' या शाळेमध्ये त्या सेक्रेटरी म्हणून कार्यरत आहेत.

१. या क्षेत्रातील प्रदीर्घ कामाचा अनुभव पाहता मतिमंद मुलांच्या कोणत्या गरजा तुम्हाला महत्वाच्या वाटतात ?

उत्तर- खरंतर विशेष मुलांकडे सकारात्मक दृष्टीने पाहिलं आणि त्यांचा स्वीकार केला तर त्यांनाही सहजतेने आयुष्य जगण्यास मदत होईल. ही मुलं स्वतंत्र होऊ शकतात आणि स्वतःच्या पायावर उभी राहू शकतात. त्यांच्यासोबत योग्य पद्धतीने बोलणं आवश्यक आहे. जसं आपल्या प्रत्येकाच्या आयुष्यामध्ये गरजा आहेत तशाच या मुलांच्याही आहेत. यामध्ये लैंगिक गरजेचा कुठेही विचार केला जात नाही. परंतू याविषयी मुलांशी संवाद साधणं आणि त्यांना समजून घेणं गरजेचं आहे.

२. वयात येताना मतिमंद मुलांमध्ये शारीरिक, मानसिक बदल होतात/ त्यांना लैंगिक भावना जाणवू लागतात याबद्दल तुमचे काही अनुभव आहेत का ?

उत्तर- लैंगिक भावना या नैसर्गिक आणि महत्वाच्या आहेत. मुला-मुलींमध्ये आकर्षण निर्माण होतं. पण त्यामुळे या वयात त्यांना वेगळं करणं चुकीचं आहे. उलट त्यांना एकत्र घेऊन खेळ, नृत्य, खेळ, गाणी, ट्रीप असे उपक्रम केले पाहिजेत. त्यांना वेगळं करून आपणच बऱ्याचदा समस्या निर्माण करतो असे मला वाटते. जर एखाद्या मुलाने त्याला/ तिला एखादी व्यक्ती आवडते म्हणून गुलाबाचे फुल दिलं किंवा आय लव्ह यू म्हंटलं तर त्याचे आपण अवडंबर करता कामा नये. अशा काही कृतींमधून ते आपल्या भावना व्यक्त करत असतात. यावेळी चुकीचे विचार मनात न आणता मुलांशी योग्य पद्धतीने बोलून, समजून सांगितले तर इतर प्रश्न निर्माण होत नाहीत. म्हणून मुलांसोबत लैंगिकतेवरील संवाद महत्वाचा आहे.

पान क्र. ६ वरून

दिवशी तिच्या वर्गमैत्रिणींनी तिला छोटीशी फेअरवेल पार्टी दिली. त्यात एक मोठा खोका भरून गिफ्ट व कार्ड्स घेऊन ही घरी आली. अजूनही तिच्या शिक्षिकेची तिला पत्रे येतात. तेथील शिक्षणाचा सईला खूपच फायदा झाला. आत्मविश्वास, संवाद साधणे, हस्तकला व भाषा हा सर्वांमध्ये तिची समाधानकारक प्रगती झाली. इंग्लंडमधून आम्ही बेंगलोरला आलो. तेव्हा असे समजले की शाळांमधून पूर्णपणे सामान्य मुलं आणि विशेष मुलं एकत्र नसले, तरी विशेष शाळा सामान्य शाळेला संलग्न असतात. अशीच एक शाळा आम्हाला बेंगलोरमध्ये मिळाली. तिचे पुढील शिक्षण तिथे पूर्ण केले आणि तिने टिचर एड प्रोग्राम पूर्ण केला. तेथील सामान्य शाळेतील पोहण्याचा क्लास ती अटेंड करायची व ब-याच स्पर्धांमध्ये भाग घेऊन तिने बक्षिस मिळवली आहेत. तसेच स्टेजवर उभे राहून छोटे भाषण करण्याचा धीटपणा तिच्या अंगी आला. या सर्वांच्या जोरावर पुण्यात आल्यावर सईने कॅमलिन कंपनीचा हस्तकलेचा एक वर्षाचा कोर्स पूर्ण करून त्याचा उपयोग स्वयं-पूर्णतेसाठी केला. अशा प्रकारची सर्वसमावेशक शिक्षण पद्धती आपल्या देशात राबवली गेली पाहिजे. यासाठी खूप अडचणी आहेत पण मार्ग काढता येतात. विशेष म्हणजे भारत सरकारने याबाबतीत कायदे करण्याचे महत्वाचे पाऊल उचलले आहे. परंतु याला समाजाच्या स्वीकाराची, सकारात्मक दृष्टीकोनाची, योग्य जाणिव्यांची आणि इच्छाशक्तीची जोड हवी आहे. बऱ्याचदा नकारात्मक मानसिकता अडथळे निर्माण करते व हा अडथळा नुसते कायदे करून पार करता येत नाही. पण स्वतःपासून काही बदल केले तर थोडेसे का होईना बदल करू शकतो. आपल्या आजूबाजूला एकटे पडलेले (ब-याचकाही कारणांनी) खूप लोक असतात. त्यांना एखाद्या वाक्याने, स्मितहास्याने आपण सहजी सामावून घेऊ शकतो. या गोष्टींची जाणीव होणे हीच बदलाची पहिली पायरी आहे व हा स्वतः पुरता बदल घडवणे हे सर्वस्वी आपल्याच हातात आहे व शक्यही आहे. सर्वसमावेशक शिक्षण पद्धतीच उद्दिष्ट्य हेच तर आहे.

संदर्भ : गुलमोहर, डी.एस.के, विश्व, दिवाळी अंक २०१४ मधून साभार

लैंगिक शिक्षण म्हटलं तर याकडे नकारात्मक दृष्टीनेचं पहिलं जातं. याविषयी बोलणं म्हणजे अपराधीपणाचं आणि चुकीचं असाच गैरसमज आपल्या समाजामध्ये आढळून येतो. सामान्य मुलांपर्यंत लैंगिकता शिक्षण पोहचण्यासाठी आजही कितीतरी अडथळे आहेत तर मतिमंद मुलांशी याविषयावर संवाद साधणं बऱ्याचदा कुणाच्या कल्पनेत सुद्धा नसतं. सामान्य मुलांप्रमाणेच अपंग, मतिमंद मुला-मुलींनाही स्वतःच्या शरीराबद्दल, मनाबद्दल अचूक माहिती आणि सकारात्मक दृष्टीकोन मिळणं गरजेचं आहे.



हिलगुज

मतिमंदत्व आणि लैंगिकतेच्या विविध पैलूंचे...
अंक सहावा
ऑक्टोबर - नोव्हेंबर २०१८

• संपादक मंडळ •

कलिका मुजूमदार, मेधा टेंगशे, मेघना जोशी,
मेधा काळे, अच्युत बोरगावकर
नयना डोळस, सुषमा खराडे

सहाय्य : श्रीमती विमलाबाई (जीजी) नीलकंठ जटार ट्रस्ट

मांडणी व मुद्रण : संस्कृती डिझायनर्स



तथापि

रिक्त्या आणि आरोग्य
संसाधन संवर्धन

तथापि ट्रस्ट, फ्लॉट क्र. १, ७३,
संगम सोसायटी, बिबदेवाडी, सातारा रोड, पुणे ४११०३७
फोन : ८२३७०२४८४९, ७७२००२१४९९
ईमेल : tathapi@gmail.com
वेबसाईट : www.tathapi.org
letstalksexuality.com

सेक्स, सेफ अँड फन : सपोर्ट पर्सन्स गाईड

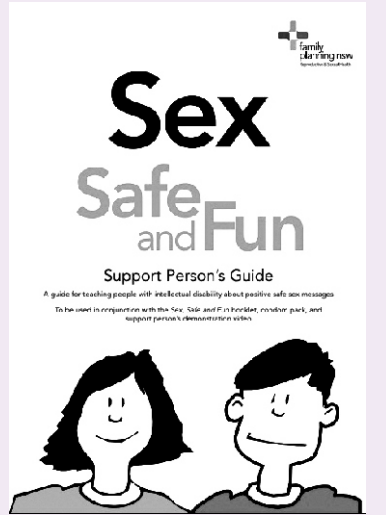
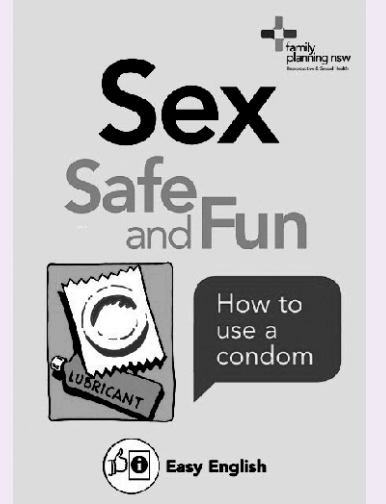
मतिमंद मुलांच्या दृष्टीकोनातून लैंगिकता म्हणजे काय, वयात येणं, मासिकपाळी, पाळीतील काळजी, स्वच्छता, हस्तमैथुन आणि खाजगीपणा, आपुलकी आणि जवळीकता, लैंगिक संबंध, लैंगिक छळ आणि सुरक्षितता असे अनेक विषय आहेत ज्यावर या मुलांशी संवाद 'साधणं' आणि त्याच बरोबर तो 'साधता' येणं महत्वाचं आहे. परंतु 'कसा' हाच तो प्रश्न आहे. या सर्व मुद्यांच्या जोडणीतून एखादं संसाधन तयार करण्याचा प्रयत्न तथापि संस्था करत आहे. या कामाची सुरुवात करत असताना 'सेक्स, सेफ अँड फन' या संचाविषयी समजले. या पुस्तकाची माहिती तुमच्यापर्यंत पोहचवत आहोत.

ऑस्ट्रेलिया मधील एन एस डब्लू या विभागातील 'फॅमिली प्लॅनिंग' या शासकीय संस्थेने 'सेक्स, सेफ अँड फन' हे संसाधन बनविले आहे. हा संच बौद्धिक अक्षमता असलेल्यांना 'लैंगिकता शिक्षणाची गरज' यावर आधारित आहे. हे संसाधन इंग्रजी भाषेमध्ये आहे. यामध्ये दिलेल्या चित्रांच्या माध्यमातून यातील माहिती समजण्यास मदत होते. लैंगिक क्रियांशी संबंधित अधिकार आणि जबाबदाऱ्यांविषयी वास्तविक आणि संतुलित दृष्टीकोन पोहचवणे हे या संचाचे उद्दीष्ट आहे. संमती, आनंद, जवळीकता, गोपनीयता आणि सुरक्षितता असे लैंगिक वर्तनाशी, क्रियांशी संबंधित काही महत्वाचे संदेश यामध्ये दिले आहेत.

'गुड सेक्स' किंवा 'बॅड सेक्स' म्हणजे काय? हे चित्रांच्या माध्यमातून सांगितले आहे. 'सेक्स, सेफ अँड फन' पुस्तिका, कंडोम पॅक आणि डेमोनस्ट्रेशन व्हिडिओ यांच्या जोडणीतून हा संच बनवला आहे.

सेक्स, सेफ अँड फन: सपोर्ट पर्सन्स गाईड
फॅमिली प्लॅनिंग एन एस डब्लू
रिप्रॉडक्टिव अँड सेक्सुअल हेल्थ
ऑस्ट्रेलिया

या संसाधनाबद्दल अधिक माहितीसाठी तुम्ही <https://www.fpns.org.au/> या वेबसाईटला भेट देऊ शकता.



PRINTED MATTER

बुक पोस्ट

अंकातील प्रत्येक मताशी तथापि संस्था सहमत असेलच असे नाही.
अंकाचा व संस्थेचा उल्लेख करून कोणालाही या अंकातील माहितीचा वापर करता येईल.

खाजगी वितरणासाठी